

Necmettin Hacıeminoğlu'nun Dil Dâvâsı

*Dr. Necmettin Özmen**

Necmettin Hacıeminoğlu, öztürkçeleştirme hareketlerinin çok ileri bir aşamaya taşındığı 1970'li yıllarda doğru, güzel ve tabî Türkçeye dâir yazdıkları ile öne çıkan dilbilimcilerimizden biridir. O, yazılı ve sözlü alanda hâkim olmasını istediği Türkçe için uzun zaman kalemiyle mücâdele eder. Hacıeminoğlu'nun dile getirdiği fikirlerin Türkçenin bugünkü hâli açısından önemli olduğunu düşünüyöruz. Bu yazıda Hacıeminoğlu'nun, *Türkçenin Karanlık Günleri*¹ adlı eserinde yer alan görüşlerini verdikten sonra yılmadan yorulmadan yazmasının ardında yatan sebepler üzerinde kısaca duracağız.

Hacıeminoğlu'na göre dil, bir milletin düşüncesinin evi; ortak millî rûhun, ortak millî dehânın yarattığı mükemmel ve ilâhî bir sistemdir. Milletin kanından sıcaklık, gözünden ışık ve gönlünden canlılık alan millî dil, her şahıs ve zümrenin önündedir, üstündedir. Binlerce yıldan beri süzüle süzüle insanla berâber gelişmiş, insanlıktan ve onun düşüncesinden şahsiyetli, haysiyetli bir varlık olmuştur. (s.30) Fert ve millet, varlığını ancak dil ile duyurur, korur ve devam ettirir. (s.73) Millî dil, bir milletin bütün sosyal kesimleri ve fertleri arasında ortak bir anlaşma vâsıtasıdır. Dil, milleti geçmişine bağlar. Bütün bu sebeplerle dil çok mühimdir. Dil hakkında yazacak kimse-lerin mutlaka yeterli ihtisâsı olmalıdır.

* İstanbul Sabahattin Zâim Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü Öğretim Üyesi

¹ Bu yazıda verilen sayfa numaraları için, 1972'de İrfan Yayınevi tarafından yayımlanan *Türkçenin Karanlık Günleri* eser esas alınmıştır.

1. Tanzîmât'a Kadar Türkçe:

Hacıeminoğlu, *Türkçenin Karanlık Günleri* adlı eserinde Türkçenin târihine dâir bâzı tespitlerde bulunur. Ona göre, Türkçe daha 8. yüzyılda dört başı mâmur mükemmel bir yazı dili hâlini almıştır. Türkçe, devrinin dînî, edebî, felsefî, düşünce ve duygularını; insan zekâsının bütün mahsullerini tam bir ifâde rahatlığı içinde dile getirebilmektedir. (s.51) 10. yüzyılda Arap dilinin en mükemmel eseri ve bir mûcizesi olan Kur'ân'ı tam salâhiyetle ifâde edebilmektedir. Türkçe, 13. yüzyıldan îtibâren Yûnus Emre, Kadı Burhâneddin, Âşık Paşa gibi her biri başka bir vâdîde üstat olan dil mîmarlarını yetiştirmiştir. (s.51) 16. yüzyılda Türkçe üç dilin karışımından mürekkep bir dil hâlini alır. Türkçeye giren yabancı unsurların miktar, nispet ve çeşidi zirveye çıkar. 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar İstanbul'da saray ve medrese çevresinde sun'î bir edebiyat ile resmî yazışma dili teşekkül eder. Hacıeminoğlu'na göre bu dil, mahdut bir çevre ve sayıdaki aydınlar arasında konuşulur. Saray ve medrese çevresi dışındaki İstanbul halkı, bu sun'î dili konuşamaz, anlamaz ve sevmez. Bu yüzden Saray dili ile konuşma dili arasında derin bir uçurum meydana gelir. Hacıeminoğlu bu döneme dâir şunları söyler:

“Resmî dil anlaşılması imkânsız su'nî bir Esperantoyu andırır. Türk yazı dilini Arapça ile Farsçanın yalnız kelimeleri değil, ifâde tarzları, terkipleri, deyimleri ve gramer şekilleri de bir ayrı otu gibi istîlâ etmiştir. Yazıya, Türk selîkası hâkim değildir.”(s.21)

Hacıeminoğlu'na göre Osmanlı aydınları Türkçe karşılıkları olduğu halde Arapça ve Farsça kelimeleri tercih ederler. Osmanlıların Türkçe milliyetçiliği gütmemiş olması da mâkuldür. Çünkü: “Bütün dünyâya hükmeden Osmanlının sâdece bir dilin milliyetçiliğini yapması da beklenemezdi.” (s.21) 16-19. yüzyıl arasında, eserlerde Arapça, Farsça dil unsurlarının fazla oluşu devrin modasına

uymaya çalışan Osmanlı ediplerinin ürünüdür. Bu devirlerde yazar ve şâirler sâdece zevk ve temâyüllerinin emrindedir. Şahsî tercihlerine müdâhale edecek hiçbir dış tesir yoktur. Onlar bu davranışlarıyla, dillerini yıkmak gibi bir emelin peşinde değillerdir. Onların milleti ile irtibâtı ve aralarında duygu, düşünce ve zevk birliği vardır. (s.47) Osmanlı Türkçesi Tanzîmât'a kadar küçük ve kapalı bir çevrede kaldığı için Türkçenin özüne çok zarar vermemiştir. Halk diliyle yazılmamış olan eserler belli muhitlerin dışına çıkmamıştır. Yazma ve istinsah etme imkânları da mahdut olduğu için Osmanlı Türkçesi Türk halkı arasında fazla yayılmamıştır. (s.33)

Hacıeminoğlu'na göre, Tanzîmat döneminde Arapça ve Farsça sözlerin miktârı Türkçeye göre çok fazladır. Osmanlıca hâlâ yapmacık bir dil hâlinindedir. Yazı dili ile konuşma dili arasında ciddi fark vardır. Konuşma dilinin temizliğine mukâbil yazı dili yabancı unsurlarla dolu, zevksiz ve anlaşılmaz bir Osmanlıcadır. (s.22) Bu sebeple, 19. yüzyılda belli başlı Türk aydınları dil konusunda harekete geçer ki bu çok doğru ve yerinde bir faâliyettir. Fakat bu hareket, gerçek mânâda bir sâdeleşme hareketi olamaz.

Hacıeminoğlu'na göre yaprak ve saman altında olan Türkçenin özü 1908'den sonra tekrar gün yüzüne çıkar. Doğru, güzel ve tabîî Türkçeye; Ziyâ Gökalp ve Ömer Seyfettin'le ulaşılır. Onların hareketiyle, İstanbul'da dar bir aydın çevresince meydana getirilen, lüzumsuz Arapça, Farsça kelimeler ve gramer şekilleri ihtivâ eden Osmanlıca hiçbir, resmî ve siyâsî zorlama olmadan tabîî mecrâsına döner. Bu hareketten sonra Reşat Nûri, Mehmet Emin, Yahyâ Kemal ve Fâruk Nâfiz güzel, sâde Türkçe ile yazılmış eserler verir. Böylece cumhûriyetin îlânından önce Türkçe sâdelik ve duruluk çizgisine ulaşır. 1920'lerde Türkçe gerçek sâdeliğine tam olarak

kavuşur. Hattâ bu güzel ve sâde Türkçe zirve eseri Çalığışu'nu 1922 yılında verir. (s.9)

2. Cumhûriyetten Sonra Türkçe:

1932 yılında Mustafa Kemal; Türkçenin târihî gelişimini araştırmak, mukâyeseli ve târihî bir gramerini yazmak; Türk lehçelerinin ve Türkiye Türkçesinin sözlüğünü yapmak, bütün ilim ve teknik terimlere Türkçe karşılık bulmak gibi amaçlarla Türk Dili Tetkik Cemiyetini (Bundan sonra TDK olarak yazılacaktır.) teşekkülünü sağlar. Kurumun yaptığı çalışmalarla Türkçenin o zamâna kadar el sürülmemiş karanlık noktaları aydınlatılmış, Türkçe bâzı kimselerin küçümsediği bir dil olmaktan kurtulmuş, aydınlarda dil şuûru ve Türkçe sevgisi uyanmıştır. (s.23) Hacıeminoğlu'na göre TDK'nın programına, o günün heyecânı içinde konuşma ve yazı diline girmiş olan yabancı asıllı kelimelerin ayıklanması işi de eklenmiş fakat dâvânın imkânsızlığı sebebiyle bundan derhal vazgeçilmiştir. Bu dönemde ilmin ve ilim adamının otoritesi henüz kabul edilmemiştir. Çünkü bu yıllarda Türkiye'de dil konusunda yetişmiş bilim adamı yoktur ve müesseselere genelde siyâset, siyâsete de ihtisas değil nutuk ve heyecan hâkimdir. Onun için birden bire ortaya çıkan Türkçe, dil meselesi bu konuya amatörce merak sarmış yazarlarla, günün politika havasına uymaya hazır, alaylıların eline kalmıştır. Atatürk, aslında, asırlar boyunca ihmal edilmiş olan Türkçenin bütün meselelerini çözmek niyetiyle TDK'yı kurdurmuş; fakat başına zarûrî olarak alaylılar zümresi getirilmiştir. Hacıeminoğlu, bu sırada başlayan tasfiyecî tutumu, devrin heyecânı ile yapılmış tabî bir ölçsüzlük olarak görür (s.26) ve 1936'dan itibaren Atatürk'ün Güneş Dil Teorisi'ni ortaya atarak bu tasfiyecîlik yolundan döndüğüne inanır. Böylece sâdeleşme hareketi sâdece ilmî terimlerin, resmî yazışma ve kânunların diline inhisar ettirilmiştir. (s.90-91) Hacıeminoğlu'na göre Güneş Dil

Teorisi'nin asıl gâyesi, tehlikeli bir hal almış olan tasfiyecilik, uydurmacılık ve özleştirmecilik akımını durdurmak ve “*Türk milletinin anladığı her kelime Türkçedir*” prensibini kabul ettirmektir. (s.95) Atatürk'ün 1935'ten sonraki nutuk ve demeçleri, onun dil konusunda tamâmıyla orta bir yola geldiğinin ispâtıdır. Bu sebeple Atatürk'ün ölümünden sonra, dil inkılâbı adına yapılan yanlışların Atatürk'e mâledilmesi son derece yanlıştır. Türk dilinin sâdeleşmesi hareketi Atatürk'ün ölümünden sonra asıl gâyesinden uzaklaştırılmış ve tamâmıyla kasıtlı ellere geçmiştir. Böylece Türkçe, içinden çıkılmaz bir hâl almıştır. Dil inkılâbında aşırı görüşü savunanlar 1970'lerde iyice artmış ve güçlenmiştir. Hacıeminoğlu, Türkçenin bu yıllarda en karanlık dönemini yaşadığını düşünür. Ona göre, daha önce de Türkçenin tâlihsiz dönemleri olmuştur. Ancak Türkçenin özüne dokunulmamıştır. Oysa bu yıllarda Türkçenin özüne müdâhale edilmiştir. (s.32)

3. Dilde Aşırılık:

Hacıeminoğlu, dilde aşırılık ve tasfiyeyi savunanların halkın bildiği *akıl, şuur, kitap, kalem, ahlâk, hayat, vicdan* vb. kelimeleri dilden attığını; *yalvarmak, yakınmak, bütün, alın yazısı* gibi Türkçe kelimelerin yerine yeni Türkçe kelimeler uydurduğunu (s.38); *komisyon, delege, konsomasyon, seksiyon* gibi kelimelere ses çıkarmadığını; *acun, tamu, amaç* gibi kelimeleri Türkçe gösterdiğini söyler. (s.39) Ona göre, bu yapılanlar cehâlet ve sahtekârlıktır. Tasfiyeciler sorun ve düzey gibi cansız ve yanlış kelimeler uydurmaktadır. (s.10)

Tasfiyeciler kelimeleri yanlış türetmektedir. *Tinsel* ve *tensel* kelimeleri bunun iki misâlidir. (s.76) *Tinsel*, Türkçe olmasına rağmen -sel eki uydurmaz. Ayrıca bu kelime *tin* değil *tın*'dır. Bu unutulmuş eski Türkçe kelimeyi kimse anlamaz, tanımaz ve sevmez. Bunun

Türkçedeki karşılığı *ruh*'tur ve herkes bilir. *Ruh* kelimesi birçok deyimde yaşatılır: “*Tembellik sizin rûhunuza işlemiş*”, “*Gürültüden rûhum sıkıldı*”, “*Mûsikî rûhun gıdâsıdır.*”, “*İnce ruhlu olun*”, “*Hayâtım, rûhum*”, “*Rûhun şâdolsun*”, “*Rûhuna Fâtiha okumak*”, “*Ruh hastalığı*”, “*Ruh sağlığı*” gibi cümlelerde *ruh* kelimesi yaşar. (s.77) Hacıeminoğlu, *şeref* ve *haysiyet* yerine teklif edilen Fransızca asıllı *onur* kelimesini tenkit eder. Bu kelimenin *şeref* ve *haysiyet* yerine kullanılmayacağını iddia eder. Çünkü Türk milletinin çocukları “*şerefi üzerine*” söz verir. “*Şerefi uğruna*” ölür, “*şerefini kurtarmak için*” cinâyet işler, “*şerefe kadeh kaldırır*”, bir dâvetin “*şeref misâfiri*” olur. Belediye vatandaştan “*şerefiye vergisi*” alır. *Şeref* kelimesi atıldığında bütün bu anlamlar gider. (s.119) *Beden* kelimesi yerine teklif edilen *tensel* de doğru değildir. *Ten* kelimesi Türkçe değil, Farsçadır. *Ten*, *beden* veya *vücut* mânâsına gelmez olsa olsa *cilt* veya *beniz* demektir. Münhasıran *kadın cildi* anlamına gelir. *Güzel vücutlu kadın/erkek* denir. (s.77) Fakat, yalnızca “*güzel tenli kadın*” denebilir. Erkek için *ten* kelimesi kullanılmaz. *Ten* kelimesi husûsî ve dar bir anlam kazanmıştır, *vücut*, *beden* ve *gövde* yerine kullanılmaz.(s.78) Hacıeminoğlu örneklerine *misâfir*, *kitap*, *ömür*, *akıl* (s.122) ile *sebep* kelimesini (s.145) ve bu kelimeler etrafında var olan kavramlar ve özlü sözler dünyâsını ekler. (s.138) Dildeki kelimeler birer âile gibidir. Bu âile, kelimelerin hem mânâ hem de şekil yönünden dilde kök salmasını sağlar. Birini atarsanız onunla birlikte kavramlar dünyâsı da gider.

Hacıeminoğlu, tasfiyecilerin Atatürk'ün eseri olan *Nutuk*'un ismini bile değiştirecek kadar şaşkınlık içinde olduklarını ifâde eder. (s.92) Onlar *Nutuk*'taki *vicdan* (*bulunç*), *câsus* (*çaşıt*), *memur* (*işyar*), *mutlak* (*salt*), *vahşî* (*yabancı*) gibi onlarca kelimeyi Öztürkçeleri ile değiştirmişlerdir. (s.98) Hacıeminoğlu, tasfiyecilerin yeni kelime türettiği -sal, -man, -tay, -av, -v, -al, -ul, -ay, -y gibi bâzı ekle-

rin Türkçe olmadığını söyler (s.96), bu eklerle türetilmiş kelimeleri tek tek sıralar. (s.134-135) Hacıeminoğlu, uydurmacıların türettiği bâzı kelimeleri bâzen iki-üç kelimeyi karşılayacak şekilde kullandıklarını ifade eder. (*iman, kanaat, tapma*) yerine *inanç*; (*muhâlif, muâriz, hasım*) yerine *karşıcıl*, (*şeref, haysiyet, kibir, gurur, izzet- nefis*) yerine *onur* gibi. Bu hâl dilin fakirleşmesine ve dilde anlam kargaşasına sebep olur. Tasfiyeciler bâzen bir kelimeye birden çok Türkçe karşılık bulur. *Kelime (tilcik, sözcük), vahşî (yabanıl, yabancı), hayat (yaşantı, yaşam, dirim, yaşayış, yaşama)* vb. (s.99). Onlar bâzen hiç yoktan, kendiliklerinden kelimeler üretir. *Denli (gibi), kırdırmak (öldürmek), usa vurmak (düşünmek), düşünü (düşünce)* gibi. (s.99) Tasfiyeciler bâzen kendi uydurdukları kelimeleri bir müddet sonra tekrar değiştirirler. *Mîras için kalıt* derken *birakıt*; *izâfî* derken önce *görelî*'yi ardından *görece*'yi kullanmışlardır. (s.139)

Hacıeminoğlu, dilde aşırı ve tasfiyecilerin temel düşüncesi olan "Dil denilen şey bir uydurmadır. İnsanlar eskiden nasıl kelimeler uydurmuşsa tekrar uydurabilirler. (s.30) Kelime türetmek için dilden anlayan ehil kişi olmaya gerek yoktur. Her okur-yazar vatandaş kelime uydurabilir." (s.30) fikrini şiddetle tenkit eder. Aşırı ve tasfiyecileri, hâinler ve gâfiller olarak ikiye ayırır. Ona göre, hâinlerin maksatları şudur: Dili bozarak, Türkiye Türklüğü ile dünya Türklüğü arasındaki yegâne bağ olan ortak ana dili tahrip etmek; yeni nesillere uydurma dili öğretip normal Türkçeyi unutturmak sûretiyle onların millî kültür hazînesi ve mâzîyle olan irtibatını kopararak millî şuurdan, millî sanat, edebiyat ve fikir hayatından mahrum, renksiz, köksüz ve mefkûsesiz bir nesil yetiştirmek; Türkçeyi fakir, kısır, sevimsiz ve mânâ kargaşalığı içinde bocalayan bir dil durumuna düşürmek sûretiyle yetişen aydınların öğrenme, düşünme, sanat, fikir ve ilim alanında büyük eser yazma imkânlarını baltalamak. Gâfiller ise sayıca hâinlerden daha kalabalık ve zararlıdır. Onlar

robot gibi güdülür, kukla gibi oynatılabilir. Hiçbiri dilin mâhiyetini, cemiyetle münâsebetini bilmez. Uydurmacılığın Türkçeyi özleştireceğini ve Atatürkçülüğün îcâbı olduğunu sanırlar. Değer taşımayan kitap ve makâlelerini kolayca neşretmek isteyen şöhret ve para düşkünleridir. TRT, gazete ve dergilerin telkînine kapılmış mâsum vatandaşlardır.

Hacıeminoğlu, hâinler ve gâfiller dediği, dilde tasfiyeyi savunanları eleştiren çok sayıda makâle yazar. Tasfiyecilerin, yürüttükleri faâliyetleri Atatürk'ün idealleri ile irtibatlandığını, yaptıklarının, Atatürk'ün dil hedeflerine uygun olduğunu iddia ettiklerini söyler. Hacıeminoğlu'na göre tasfiyecilerin bu iddiaları, tenkitten kurtulmak için buldukları bir yöntemdir. (s.27) Çünkü Atatürk'e sığındıkları zaman onlara bir şey yapılamaz. En küçük bir îtiraz durumunda, îtiraz edenler hemen Atatürk düşmanı, gerici îlân edilir. Uydurmacılar (tasfiyeciler) bunu bildikleri için ilim adamlarının bu zaafından istifâde eder. Bu sebeple hakîkî ilim adamları Türkçenin tasfiyesine dâir tenkit yapamaz. Bilim adamı olduğunu iddia eden bâzı kimseler tasfiyeciliğe çanak tutup (s.58) Türkçenin gül bahçesini deve dikenini tarlasına döndürmek isteyenlerle işbirliği yapabilmektedir.(s.59) Hacıeminoğlu'na göre, tasfiyecilerin yazıları ve eserlerinde kullandıkları Türkçe son derece zevksiz, fakir, cılız, iptidâî, mânâsız ve uydurulmuş kelimelerle doludur. Onlar, yazıları arasına birkaç devrik cümle de serpiştirince başarıya ulaştıklarını düşünürler. (s.54) Bütün aşırı solcu yazarlar, bütün aşırı solcu gazete ve dergiler uydurma dilin yayılması için canla başla çalışır. (s.9) Hacıeminoğlu, birçok konuda beynelmilelci olan solcuların dil konusunda niçin milliyetçi olduklarını anlayamadığını ifâde eder. (s.27) Hacıeminoğlu'na göre 3-5 yılda bir, günlük hayatta kullanılan kelimelerin bile yarısı yeni baştan uydurulan kelimelerle dolmakta sonra bunlardan vazgeçilip başka uydurmalar piyasaya sürülmek-

tedir. Böylece yıkıntı ve anarşi sürekli eylem hâlinde sürdürülür. Dil inkılâbı savunucuları birbirlerine sahte övgüler düzerek birbirlerinin elleri üzerinde yükselmek ister. (s.52) Onlar, yayınlarında Osmanlı Türkçesinin en zor metinlerini misal gösterip “Biz bunlara müdâhale etmeseydik dil böyle olacaktı.” diyerek milleti tehdit ederler. Halbuki verdikleri misaller doğru değildir. Osmanlı döneminde hiçbir baba, oğluna tasfiyecilerin verdiği örneklere benzer mektuplar yazmaz. Tasfiyeciler verdikleri bu misalleri bile uydurur. (s.35) Uydurmacı-tasfiyeci eller hoyrat, bilgisiz ve kasıtlı ellerdir. Onların iddiaları sâdece bilgiden değil düşünce ve mantıktan da mahrumdur. (s.50) Geniş halk kitlelerine hitap eden tiyatro ve sinema, dilde tasfiyeciliği savunan kervana katılmış, Türkçeyi yıkma yarışına girmiştir. Oysa tiyatro eserlerinde halkın anladığı dil kullanılmalıdır. Halk, sahnede işittiği dil ile sokakta duyduğu dil arasında anlaşılmayı güçleştirecek kadar büyük bir fark görmek istemez. Türk köylüsünü; sahnede *koşul*, *bırakıt*, *çoğun*, *belgi*, *bulunç* gibi gülünç ve uydurma sözlerle konuşurmak doğru değildir.(s.48)

Hacıeminoğluna'nun dikkat çektiği bir başka husus sanatkâr, fikir adamı ve mütercimın dil karşısında almaları gereken tutumla ilgilidir. Ona göre, sanatkârlar bir eser meydana getirirken serbesttir. Fakat sanatkâr, milleti ile barışık kalmak ve eserinin bir şâheser olmasını istiyorsa milletin dili ile yazmalıdır. Fikir adamı cemiyete, insanlara sesleneceği için sanatkâr kadar hür değildir. Bu yüzden fikir adamı anlaşılır dil kullanmak zorundadır. Yazdıkları anlaşılmıyorsa o fikir adamı da mevcut değildir. Mütercim ise sanatkâra göre daha sıkı bir kontrol altındadır. Kapalı ve belirli çevrelerde kullanılan ancak o çevrenin mensuplarıncı anlaşılın kelimelele tercümelerde asla yer verilmemelidir. (s.43)■